

UDK: 37.013.42

Shohida TADJIBAYEVA,
Fan va texnologiyalar universiteti dotsenti v.b., PhD
ORCID: 0009-0000-9649-0013
"E-mail: axmedovashoxida2@gmail.com

USAT dotsenti v.b., PhD R.Rasulov taqrizi asosida

THE ROLE AND IMPORTANCE OF PEDAGOGICAL MASTERY IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM

Annotation

This article analyzes the role and importance of pedagogical mastery in the modern education system. The essence of pedagogical mastery, its structural components, and its impact on the effectiveness of the educational process are examined. The study also substantiates the role of pedagogical mastery in developing teachers' professional competence and highlights the importance of applying modern pedagogical technologies in the teaching process.

Keywords: pedagogical mastery, modern education, teacher competence, educational effectiveness, pedagogical technologies, pedagogical activity, professional development.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА В СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В данной статье научно анализируются роль и значение педагогического мастерства в современной системе образования. Рассматриваются содержание педагогического мастерства, его структурные компоненты, а также влияние на эффективность образовательного процесса. Кроме того, обосновывается роль педагогического мастерства в развитии профессиональной компетентности учителя и подчеркивается значение применения современных педагогических технологий в учебном процессе.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, современное образование, компетентность учителя, эффективность образования, педагогические технологии, педагогическая деятельность, профессиональное развитие.

ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMIDA PEDAGOGIK MAHORATNING O'RNI VA AHAMIYATI.

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik mahoratning o'rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Pedagogik mahoratning mazmuni, uning tarkibiy komponentlari hamda ta'lim samaradorligiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, o'qituvchi kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda pedagogik mahoratning roli hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashning ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik mahorat, zamonaviy ta'lim, o'qituvchi kompetensiyasi, ta'lim samaradorligi, pedagogik texnologiyalar, pedagogik faoliyat, kasbiy rivojlanish.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Globalizatsiya jarayonlari, ilm-fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta'lim tizimiga ham yangi talablarni qo'ymoqda. Bugungi kunda ta'lim nafaqat bilim berish jarayoni, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirish, uning ijodiy fikrlashini shakllantirish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi murakkab pedagogik jarayon sifatida qaralmoqda. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchining kasbiy faoliyati, uning bilim darajasi, pedagogik madaniyati va ayniqsa pedagogik mahorati muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik mahorat o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi, pedagogik bilimlari, didaktik qobiliyatlari hamda o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish ko'nikmalarining uyg'unlashgan tizimini ifodalaydi. U o'qituvchining nafaqat bilim berish, balki ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning intellektual va ma'naviy rivojlanishini ta'minlash, ularning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish jarayonida namoyon bo'ladi. Shuning uchun pedagogik mahorat zamonaviy ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Pedagogik mahoratga ega o'qituvchi o'quvchilarda bilimga qiziqish uyg'ota oladi, ta'lim

jarayonini qiziqarli va samarali tashkil etadi hamda o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Pedagogik mahoratning shakllanishi va rivojlanishi o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi, pedagogik tajribasi, metodik bilimlari hamda shaxsiy fazilatlarini bilan uzviy bog'liqdir. Shu bois pedagogik mahoratni rivojlantirish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning bilim darajasini yuksaltirish va ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Pedagogik mahoratga ega bo'lgan o'qituvchi ta'lim jarayonini samarali tashkil etish orqali o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi hamda ularning ijodiy va intellektual salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu munosabat bilan pedagogik mahoratning mohiyatini ilmiy jihatdan o'rganish va uning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni hamda ahamiyatini tahlil qilish muhim ilmiy vazifa hisoblanadi. Tadqiqotchilar pedagogik mahoratni o'qituvchi kasbiy faoliyatining eng muhim ko'rsatkichlaridan biri sifatida baholab, uning ta'lim jarayonidagi rolini alohida ta'kidlaydilar. Jumladan, pedagog olim N.V.Kuzmina pedagogik mahoratni o'qituvchining pedagogik faoliyatini yuqori darajada samarali amalga oshirish imkonini beruvchi kasbiy sifatlar majmui sifatida izohlaydi[1].

Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik mahoratning o'rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilish maqsadida kompleks metodologik yondashuvdan foydalandik. Tadqiqot metodologiyasi pedagogika, didaktika hamda ta'lim nazariyasiga oid ilmiy qarashlar asosida shakllantirdik. Shuningdek, tadqiqot jarayonida pedagogik mahorat tushunchasining nazariy asoslari, uning tarkibiy komponentlari hamda zamonaviy ta'lim jarayonidagi funksional ahamiyatini aniqlashga qaratilgan ilmiy usullardan foydalandik.

Tadqiqotning metodologik asosini pedagogik faoliyatning mohiyatini tushuntiruvchi zamonaviy pedagogik nazariyalar hamda o'qituvchi kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishga oid ilmiy yondashuvlar tashkil etadi. Jumladan, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi va innovatsion pedagogik texnologiyalar tamoyillari tadqiqotning nazariy asoslari sifatida qabul qilindi. Ushbu yondashuvlar o'qituvchining pedagogik mahoratini faqat bilim va ko'nikmalar majmui sifatida emas, balki ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilar bilan pedagogik muloqot o'rnatish hamda ularning shaxsiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan kompleks kasbiy sifatlar tizimi sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Tadqiqot jarayonida bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, pedagogik va ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish usuli qo'llanildi. Ushbu usul orqali pedagogik mahoratning nazariy talqinlari, uning tarkibiy elementlari hamda pedagogik faoliyatdagi ahamiyati haqida ilgari surilgan ilmiy qarashlar o'rganildi. Ilmiy manbalarni tahlil qilish jarayonida pedagogik mahoratning shakllanishi, rivojlanish omillari va ta'lim samaradorligiga ta'siri haqidagi ilmiy g'oyalar umumlashtirildi. Pedagogik mahorat o'qituvchining kasbiy faoliyatida muhim o'rin tutuvchi omil bo'lib, u o'qituvchining bilim darajasi, pedagogik tafakkuri, metodik tayyorgarligi hamda o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish qobiliyati bilan bevosita bog'liqdir. Shu jihatdan pedagogik mahorat ta'lim jarayonining sifatini belgilovchi muhim mezon sifatida qaraladi. Pedagog olim A.S. Makarenko pedagogik mahoratni o'qituvchining pedagogik jarayonni ongli ravishda boshqarish qobiliyati bilan bog'lab, uni pedagog shaxsining muhim kasbiy fazilatlaridan biri sifatida baholaydi [2].

Tadqiqot jarayonida qiyosiy tahlil metodidan ham foydalandik. Ushbu metod yordamida pedagogik mahoratga oid turli ilmiy yondashuvlar, pedagogika sohasidagi nazariy qarashlar hamda ta'lim tizimidagi zamonaviy tendensiyalar o'zaro taqqoslab o'rganildi. Qiyosiy tahlil pedagogik mahoratning turli pedagogik maktablar va ilmiy yo'nalishlarda qanday talqin qilinishini aniqlash hamda uning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyatini chuqurroq tushuntirish imkonini berdi.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv metodidan foydalanildi. Ushbu metod pedagogik mahoratni o'qituvchi kasbiy faoliyatining tarkibiy elementi sifatida ko'rib chiqish, uning didaktik, kommunikativ va psixologik komponentlarini o'zaro bog'liq holda tahlil qilish imkonini yaratdi. Tizimli yondashuv pedagogik mahoratni o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi, pedagogik tajribasi va shaxsiy fazilatlarini bilan uzviy bog'liq murakkab pedagogik hodisa sifatida tahlil qilishga yordam berdi. Pedagogik tadqiqot metodologiyasida tizimli yondashuv ta'lim jarayonidagi turli omillar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlashda muhim ilmiy usul sifatida qaraladi. Shu nuqtai nazardan pedagogik mahorat ta'lim tizimining samaradorligini ta'minlovchi muhim omil sifatida baholanadi [3].

Natijalar. Zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik mahorat o'qituvchining kasbiy faoliyatini samarali tashkil

etishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Pedagogik mahorat o'qituvchining kasbiy bilimlari, metodik tayyorgarligi, kommunikativ qobiliyatlari hamda pedagogik faoliyatni samarali boshqarish ko'nikmalarining uyg'unlashgan tizimi sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot davomida pedagogik mahoratning ta'lim jarayonidagi roli, uning tarkibiy komponentlari hamda o'quv jarayonining samaradorligiga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Olingan natijalar pedagogik mahorat ta'lim jarayonining sifatini oshirishda asosiy omillardan biri ekanligini ko'rsatadi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, pedagogik mahoratga ega bo'lgan o'qituvchi ta'lim jarayonini samarali tashkil etish orqali o'quvchilarning bilim olish jarayonida faolligini oshiradi, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi hamda o'quv faoliyatiga nisbatan ijobiy motivatsiyani shakllantiradi. Pedagogik mahoratning mavjudligi o'qituvchining dars jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish hamda pedagogik vaziyatlarni to'g'ri boshqarish qobiliyatida namoyon bo'ladi. Shu sababli pedagogik mahorat ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi muhim omil sifatida qaraladi. Pedagogika nazariyasida ham pedagogik mahorat o'qituvchining kasbiy faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirish imkonini beruvchi asosiy omillardan biri sifatida talqin qilindi. Masalan, pedagog olim Yu.K. Babanskiy pedagogik mahoratni o'qituvchining pedagogik jarayonni ilmiy asosda tashkil etish va boshqarish qobiliyati bilan bog'liq holda izohlaydi [4].

Pedagogik mahorat bir necha muhim tarkibiy komponentlardan iborat ekanligi aniqlandi. Birinchi navbatda, pedagogik bilimlar muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular o'qituvchining o'z fanini chuqur bilishi, pedagogika va psixologiya asoslarini egallashi hamda ta'lim jarayonining nazariy tamoyillarini tushunishini o'z ichiga oladi. Ikkinchi komponent metodik mahorat bo'lib, u o'qituvchining ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning bilish faoliyatini boshqarish hamda turli pedagogik metod va texnologiyalarni qo'llash qobiliyatini anglatadi. Uchinchi, kommunikativ mahorat o'qituvchining o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ularning psixologik xususiyatlarini hisobga olish hamda ijobiy ta'lim muhitini yaratish qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu komponentlarning uyg'unligi pedagogik faoliyatning samaradorligini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik mahoratning ahamiyati yanada ortib borayotganini ko'rsatdi. Ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar hamda axborot-kommunikatsiya vositalarining keng qo'llanilishi o'qituvchidan yuqori darajadagi pedagogik tayyorgarlikni talab etadi. Zamonaviy o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarning bilish faoliyatini boshqaruvchi, ularni mustaqil fikrlashga undovchi hamda ta'lim jarayonini samarali tashkil etuvchi pedagog sifatida faoliyat yuritadi. Shu nuqtai nazardan pedagogik mahoratni rivojlantirish o'qituvchining kasbiy rivojlanish jarayonining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Pedagogik tadqiqotlar ham pedagogik mahorat o'qituvchining kasbiy faoliyatida muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Jumladan, I.P. Podlasiy pedagogik mahoratni o'qituvchining ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, pedagogik vaziyatlarni to'g'ri baholash va o'quvchilar bilan samarali hamkorlik o'rnatish qobiliyati sifatida ta'riflaydi [5]. Shu sababli pedagogik mahoratni rivojlantirish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning bilim darajasini yuksaltirish hamda zamonaviy ta'lim tizimining samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Muhokama. Tadqiqot natijalarini muhokama qilish jarayonida zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik mahorat

o'qituvchi kasbiy faoliyatining eng muhim omillaridan biri ekanligi yana bir bor tasdiqlandi. Pedagogik mahorat nafaqat o'qituvchining bilim darajasi yoki metodik tayyorgarligi bilan bog'liq, balki uning pedagogik tafakkuri, shaxsiy fazilatlarini hamda ta'lim jarayonini samarali boshqarish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi faoliyati tobora murakkablashib borayotganligi sababli pedagogik mahoratni rivojlantirish masalasi pedagogika fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, pedagogik mahorat ta'lim jarayonining samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchining pedagogik mahorati qanchalik yuqori bo'lsa, ta'lim jarayonining sifati ham shunchalik yuqori bo'ladi. Pedagogik mahoratga ega o'qituvchi o'quv jarayonini samarali tashkil etish orqali o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni mustaqil fikrlashga undaydi hamda o'quv faoliyatini faol shakllarda tashkil etadi. Bu jarayonda o'qituvchining pedagogik kommunikatsiyasi, psixologik sezgirligi hamda didaktik qobiliyati muhim rol o'ynaydi. Shu sababli pedagogik mahoratni o'qituvchi kasbiy kompetensiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rish mumkin.

Ilmiy tadqiqotlar ham pedagogik mahorat ta'lim samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Pedagog olim Sh.A. Amonashvili o'z tadqiqotlarida o'qituvchining pedagogik mahorati o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishini ta'kidlab, o'qituvchi shaxsining pedagogik jarayondagi ahamiyatini alohida qayd etadi. Uning fikricha, pedagogik mahorat o'qituvchining bolalar bilan insoniy munosabat o'rnatishi, ularning qiziqish va ehtiyojlarini hisobga olishi hamda ta'lim jarayonini ijodiy tashkil etishida namoyon bo'ladi [6]. Bu fikr pedagogik mahoratni faqat kasbiy bilimlar bilan cheklab bo'lmashini, balki o'qituvchining shaxsiy fazilatlarini ham muhim rol o'ynashini ko'rsatadi.

Muhokama jarayonida shuningdek zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik mahoratni rivojlantirishning muhim yo'nalishlari ham aniqlashtirildi. Jumladan, o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish, pedagogik innovatsiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish hamda o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini kuchaytirish pedagogik mahoratni rivojlantirishning muhim omillari hisoblanadi. Bugungi kunda ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng

qo'llanilishi o'qituvchidan yangi pedagogik yondashuvlarni o'zlashtirishni talab qilmoqda. Shu sababli pedagogik mahorat nafaqat an'anaviy pedagogik bilimlar, balki zamonaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llash qobiliyati bilan ham bog'liqdir.

Pedagogika nazariyasida ham o'qituvchi pedagogik mahorati ta'lim jarayonining muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omil sifatida e'tirof etiladi. Masalan, V.A. Kan-Kalik pedagogik faoliyat samaradorligi o'qituvchining pedagogik muloqotni to'g'ri tashkil etish qobiliyati bilan chambarchas bog'liqligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, pedagogik muloqot o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi samarali hamkorlikni ta'minlaydi hamda ta'lim jarayonining ijobiy psixologik muhitini shakllantiradi [7]. Bu esa pedagogik mahorat o'qituvchining kasbiy faoliyatida muhim ahamiyat kasb etishini yana bir bor tasdiqlaydi.

Shunday qilib, muhokama natijalari pedagogik mahorat zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi kasbiy faoliyatining muhim omili ekanligini ko'rsatadi. Pedagogik mahorat ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish hamda ularning shaxsiy rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli pedagogik mahoratni rivojlantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri sifatida qaralishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik mahorat o'qituvchining kasbiy faoliyatini samarali tashkil etish hamda ta'lim jarayonining sifati oshirishda muhim omil hisoblanadi. Pedagogik mahorat o'qituvchining bilim darajasi, metodik tayyorgarligi, kommunikativ qobiliyatlari va pedagogik tafakkurining uyg'unlashuvi natijasida shakllanadi. Shu sababli pedagogik mahorat o'qituvchi kasbiy kompetensiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi.

Tadqiqot jarayonida olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, pedagogik mahorat ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Pedagogik mahoratga ega o'qituvchi ta'lim jarayonini samarali tashkil etadi, o'quvchilarning bilim olish jarayonida faolligini oshiradi hamda ularning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bunday o'qituvchi dars jarayonida zamonaviy pedagogik metodlar va innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanib, o'quvchilarning qiziqishi va motivatsiyasini kuchaytiradi. Natijada ta'lim jarayoni yanada samarali, mazmunli va ijodiy tus oladi.

ADABIYOTLAR

1. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. – М.: Высшая школа, 1990. – С. 45.
2. Макаренко А.С. Педагогическая поэма. – М.: Педагогика, 1985. – С. 114.
3. Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогика. – М.: Академия, 2002. – С. 276.
4. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения. – М.: Педагогика, 1982. – С. 64.
5. Подласый И.П. Педагогика. – М.: Владос, 2001. – С. 212.
6. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. – М.: Педагогика, 1990. – С. 87.
7. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. – М.: Просвещение, 1987. – С. 42.
8. Rasulov R. Zamonaviy kommunikatsion texnologiyalarning jamiyatdagi mafkuraviy jarayonlarga bo'lgan ta'siri //«ACTA NUUZ». – 2025. – T. 1. – №. 1.12. – С. 176-179.
9. Rasulov, Rustambek. "O'zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlarining yoshlar dunyoqarashi siyosiy ijtimoiylashuviga ta'siri." «ACTA NUUZ» 1.1.4. 1 (2025): 169-171.
10. Tursunov O., Rasulov R. O. Zamonaviy dasturlash muhitida arifmetik amallarni avtomatlashtirish: c# winforms asosida kalkulyator modeli //Академические исследования в современной науке. – 2025. – T. 4. – №. 19. – С. 23-26.
11. Khaydarova M., Rasulov R. Positive and negative consequences of the globalization process //International Conference on Arts, Society & Humanities. – 2025. – T. 1. – №. 3. – С. 35-39.
12. Rasulov R. The importance of education and upbringing in forming political socialization in the worldview of youth //Академические исследования в современной науке. – 2024. – T. 3. – №. 48. – С. 124-132.
13. Rasulov R. "Cultural basics of education and the role of youth in it. Philosophy And Life International Journal. ISSN 2181-9505. Doi jurnal 10.26739/2181-9505."
14. Rasulov R. The Essence of Political Socialization Processes and their Role in Social Development //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2024. – T. 37. – С. 32-41.
15. Rasulov R. "Yoshlar bilan ishlash tizimida ma'naviy-mafkuraviy omillarning yoshlar ongiga ta'siri." International Journal of Scientific Research 2 (2023): 147-152.
16. Rasulov R. O'zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlarining yoshlar dunyoqarashi siyosiy ijtimoiylashuviga ta'siri //«ACTA NUUZ». – 2025. – T. 1. – №. 1.4. 1. – С. 169-171.171.